

Rikke Malmros

Blodgildet i Roskilde historiografisk belyst

Knytlingesagas forhold til det tolvte århundredes danske historieskrivning

Det tolvte århundredes danske borgerkrig, dens afslutning med Blodgildet i Roskilde og Valdemar den Stores bedrifter er kendt gennem et usædvanligt stort antal beretninger, skrevet af klerke i tjeneste hos det danske kongehus. Helt officielle er Valdemars brev til Vitskøl kloster og den beskrevne plade, der blev lagt ned i hans grav. Men også vore seks bevarede krøniker må karakteriseres som officiel historieskrivning: det gælder både de fire ældste, korte beretninger: Ordinalet, Roskildekrønikens Fortsættelse, »Knud Magnussøns Krønike» og Sven Aggesøns Danmarkshistorie – og de to længere: den, der er bevaret i Knytlingesaga, og Saxos *Gesta Danorum*¹.

Valdemars sejr i 1157 og hans enekongedømme var det selvfølgelig grundlag for alle, der i hans tjeneste fik lov til at ytre sig om de foregående års borgerkrig. Men skiftende konstellationer i Valdemartidens indenrigspolitik bidrog til en vægtforskydning i opfattelsen af kongerne Sven og Knud.

Her skal nu gøres rede for alle seks forfatteres opfattelse af borgerkrigen, især ved en analyse af deres behandling af Knud Magnussøn og af hans død under Blodgildet i Roskilde. Det er min plan af vise, hvorledes hensynet til Knud Magnussøns efterlevende slægt farvede beretningerne om hans liv. Og det er mit mål derigennem at placere den krønike, der er overleveret i Knytlingesaga, i den danske historiografiske tradition. Som parallel og kontrast vil også holsteneren Helmolds samtidige krønike blive inddraget.

Vitskølbrevet

Valdemars allerførste beretning om Blodgildet i Roskilde, den han gav på Viborg Ting kort tid efter Knud Magnussøns død, kender vi ikke i detaljer. Vi ved alene, at Valdemar nåede det politiske mål for sin beretning: at få Knud Magnussøns mænd til at anerkende ham som Knuds hævner og arvtager.

Kort efter sejren på Grathe Hede skænkede Kong Valdemar Gud et kloster i Vitskøl som tak for sin frelse og sin sejr. I stiftelsesbrevet giver Valdemar verden sin egen beretning om, hvad Gud har gjort for ham. Og skønt denne beretning hverken nævner

navne eller steder – ja, end ikke omtaler Knud Magnussøns død – træffes efterklange af Vitskølbrevets formuleringer hos Valdemartidens øvrige skribenter, hos Sven Aggesøn og i Knytlingesaga. Dette viser, at Valdemar den Store også andre steder end i Vitskølbrevet skriftligt har udtrykt sin opfattelse af Blodgildet i Roskilde.

Borgerkrigen i de mindre krøniker

Ordinalet, beretningen om Knud Hertugs martyrium, er skrevet i Ringsted Kloster som grundlag for gudstjenester til Sankt Knuds dyrkelse kort efter hans translation i 1170. Det indeholder en kort beretning om borgerkrigen. Denne beretning har ikke været nem at skrive: dyrkelsen af Knud Hertug skulle politisk understøtte hans søn Valdemars kongedømme; men i borgerkrigens løb havde Valdemar brudt med sin faders hævnere, deriblandt Sven, og sluttet sig til Knud, der var søn af hans faders drabsmand, Magnus. Efter at Knud var blevet myrdet, var Valdemar kommet til magten som hans hævner, gift med hans søster Sophie. Som enekonge støttede Valdemar sig både på Knuds og på Svens forhenværende mænd.

Ordinalet, der har prist den unge Svens virsomhed for etableringen af Knud Hertugs helgendyrkelse, foretager et totalt skifte i beskrivelsen af ham som konge: Sven gøres personlig ansvarlig for borgerkrigens dybe *Ufred*, ligesom i Valdemars brev til Vitskøl. Knud nævnes kun som Valdemars slægtning (!), der trods dyre eder myrdes af Sven. Med Valdemars sejr indtræffer den dyrebare, messiansk opfattede *Fred*.

Roskildekrønikens Fortsættelse. Som afslutning på den gamle Roskildekrønike har en ukendt hånd føjet en lille beretning om borgerkrigen og om kongerne frem til Valdemar Sejr.

Dette stilistisk ujævne kapitel består delvis af en højstemt beretning, der har store partier af verbaloverensstemmelse med Ordinalet og traditionelt regnes for afledt af dette^{1a}. Dog gengiver Roskildekrøniken en noget længere tekst end den, vi i dag finder i Ordinalet, en tekst, der synes formet som en bevidst parafrase over Bibelsteder. Bemærkningen om Svens død er flettet sammen af beretninger om to skændige mænds forsmædelige fald: II Macc. 5,7 og II Macc. 8,35, mens fortællingen om Valdemars sår og flugt synes komponeret over Vulgatas III Reg. 22,34 (vor Bibels I Kongebog) og II Macc. 11,12:

III Reg. 22,34: *Quia graviter vulneratus sum.*

II Macc. 11,12: *Plures vero ex eis vulnerati nudi evaserunt.*
Sed et ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

Roskildekrøniken: *Valdemarus uero grauiter sauciatus euasit. Oui fugiens. . . .*

En sådan anvendelse af Bibelsteder ville ikke være mere skruet, end hvad man ellers træffer på, omend den er vanskelig at verificere i det enkelte tilfælde. Her er det af-

gørende, at variationerne i Ralf Nigers og Ordinalets gengivelser af fortællingen om Valdemars flugt bedst lader sig forstå, hvis en tekst som Roskildekrønikens anses for deres fælles kilde (se nedenfor).

I følge Helmold² havde Erik Lam ved sin abdikation sørget for, at stormændene valgte Sven til konge. Siden rejste Knud så oprør og blev støttet heri af Helmolds kære Grev Adolf. Ligesom Ordinalet har den højstemte beretning regnet Kong Sven for den legitime, omend ufredelige, efterfølger af fredsfyrsten Erik Lam. Men ind i den højstemte beretning er der skudt elementer af anden oprindelse, deriblandt historien om, at først Knud blev valgt til konge af jyderne, så Sven af Skåningerne, og om den langvarige strid, *concertacio*, de førte mod hinanden, som Sauls hus mod David (II Reg. 3,1). Fortællingen om, at Knud blev valgt til konge efter Erik Lam, samtidig med eller endda før Svens valg, er opstået som en bevidst historieforfalskning til fremhævelse af Knuds legitimitet. På samme måde er det nok en bevidst fortielse, at Sven ikke på noget tidspunkt omtales som konge over Sjælland. Den ukendte forfatter må nemlig have kendt en bredere beretning, den, vi træffer i Knytlingesaga kap 107: men her danner Svens og Knuds valg til konger over Skåne og Jylland den nødvendige optakt til deres kamp om Sjælland, hvor Sven sejrer.

Skønt Valdemar var blevet »kongeviet» sammen med Knud tre år før^{2a}, lader Roskildekrøniken ham først som enekonge blive salvet og kronet og gør denne vielse til grunden under hans kongedømme som den rette Herrens Salvede.

I sin helhed får Roskildekrønikens Fortsættelse da tendens til fordel for Knud Magnusson. Samtidig tjener det lille, sammenstukne værk til Valdemars forherligelse.

Roskildekrønikens Fortsættelse genfindes med verbaloverensstemmelse i det trettende århundredes historiske litteratur: I Lundeårbogen og Rydårbogen, i to små latinske kongekrøniker, der er udgivet af Gertz³, samt i *Den Oldnorske Saga om Danekongerne*⁴. Kernen i denne norske kongekrønike er *en dansk liste over kongernes regeringsår fra 9' til 13' århundrede*, en liste, der også er kilde for *Knytlingesaga*, hvor den overalt udgør det gennemgående kronologiske skelet. Den bidrager også med mange genealogiske notitser og bringer oplysninger om, at Kong Sven kaldtes »den Sviende» og Kong Knud kaldtes helgen. Disse notitser står som uformidlede fremmedlegemer i Knytlingesagas tekst.

Ad flere veje har Knytlingesaga litterær forbindelse med Roskildekrønikens Fortsættelse, men ingen med den egentlige Roskildekrønike.

Sven Aggesøn, hvis Danmarkshistorie er fuldendt kort efter 1186, bringer fyldige slægtstraditioner fra sin faders og bedstefaders deltagelse i hævnen over Knud Lavard. Men borgerkrigen behandler han ganske summarisk. Kong Sven nævner han kort som søn af den »grusomme» Erik Emune. Knud Magnusson kalder han – parallelt med helgenerne »Knud af Odense» og »Knud af Ringsted» – for »Kong Knud af Roskilde» og siger, at han i døden krones med martyrdom. Knuds søster, Dronning Sophie, priser han med udsøgt høviskhed.

Det lykkes Sven Aggesøn at sikre sin egen hofmandsstilling hos Valdemars og Sophies søn, Knud den VI; men han gør det på bekostning af sin slægts historiske

overlevering: Hans fader, Agge Kristiernsøn, havde tjent Kong Sven lige til slaget på Grathe Hede⁵.

Sven Aggesøns præcise stil tillader ham ikke at have verbaloverensstemmelse med andre forfattere. Dog kan det vises, at han bygger på officielle hofskrifter. Det er velkendt, hvorledes han nævner nøjagtig de samme storværker som Indskrift II på pladen i Kong Valdemars grav. Mindre kendt er det, at Sven Aggesøn i sin beskrivelse af Blodgildets afslutning lægger sine formuleringer tæt opad Vitskølbrevet: han skifter nogle af gloserne ud med krukkelige synonymmer, men beholder den grammatiske form:

Vitskølbrevet: eductus gladiis confodere conati sunt

Sven Aggesøn: stricto mucrone confodere mollirentur

Straks efter nævner Sven som Vitskølbrevet, at Valdemar slipper bort, hjulpet af den guddommelige nåde.

Både i sin fortælling om borgerkrigens udbrud og i sin beretning om Valdemars flugt til Jylland og om Kong Sven, der følger efter ham til Slaget ved Grathe og dør, følger Sven Aggesøn led for led den tekst, vi kender fra Roskildekroniken.

Hele Sven Aggesøns beskrivelse af borgerkrigen er bundet til hoffets forbilleder. Alene hans oplysning om, at Kong Sven var vært ved kongernes møde i Roskilde, kan tænkes at stamme fra slægtstradition, fra Agge Kristiernsøn, der tjente Kong Sven just i de dage. Hofideologien foretrak at se Knud som vært, hvad der jo gjorde overfaldet imod ham så meget mere skændigt. Sven Aggesøns oplysning genfindes hos uafhængige og senere skribenter: Arnold af Lybek og Rydårbogen^{5a}.

Kong Svens mænd var politisk betydningsfulde fra Valdemars tidligste år som enekonge; men deres historiske traditioner kunne ikke finde plads i litteraturen.

Knud Magnussøns Krønike er blevet til i Danmark 1184–88 og er bevaret hos englænderen Ralf Niger⁶. Dens forfatter må have været i tjeneste hos bisp Valdemar og have skrevet, mens denne endnu var »electus» af Slesvig (1179–88). Denne Valdemar var en posthumt født frillesøn af Knud Magnussøn og havde uden sin faders bistand intet som helst krav på arv.

Det siger meget om Valdemar den Stores politik, at han sikrede den retsløse dreng arveret til faderens gods⁷, lod ham døbe med sit eget navn og siden indsætte som her-tug og biskop af Slesvig. Knuds ældre søn, Niels, arvede på samme måde faderens besiddelser i Åbo Syssel. Ved at protegere Knud Magnussøns sønner viste kongen det størst mulige hensyn til Dronning Sophies slægt, til Knuds minde og til Knuds mænd.

Den lille Danmarkshistorie, der blev skrevet af en mand, som tjente »electus» Valdemar, tjener på sin måde også kongehusets sag ved at forbinde Valdemars og Knud Magnussøns skæbne. Den fortæller først, at Knud blev valgt ved retmæssigt kongevalg i Viborg, mens det var Sven, der rejste oprør! Senere betoner krøniken, at Knud Magnussøn afviser Kejserens indblanding og krav om lenshylding, således som jo også Knud den VI gjorde det i 1184. Fredsforstyrrelsen Sven forsøger forgæves at blive konge med Kejserens bistand. Knud og Valdemar, der elsker *Freden*, giver af pur

medynk Sven del i deres kongemagt. Krøniken udmaler Knuds godlidende iver og tragiske gæstfrihed som vært ved Blodgildet. Da »den kristeligste kong Knud» er blevet dræbt »i natten», flygter Valdemar »til Knuds og sine venner» og fælder ved deres hjælp »den højst ugudelige Sven».

I lighed med Sven Aggesøn fortæller Ralf Niger, at Valdemar, efter at hans sår er lægt, samler en hær; og der er verbaloverensstemmelse mellem Ralf Niger og Roskildekroniken (og Ordinalet) i beskrivelsen af Valdemars flugt fra Blodgildet:

Roskildekroniken: Valdemarus uero grauiter sauciatus euasit. Qui fugiens.

Ralf Niger: Waldomarus uero graviter vulneratus uix euasit, et confugiens.

Ordinalet: Graviter sauciatus Waldemarus euasit.

Krøniken nævner omtrent de samme af Valdemar den Stores fredsbevarende værker som senere Sven Aggesøn og pladen i kongens egen grav. Knud Magnussøns Krønike er fuldt så meget officiel historieskrivning som Valdemartidens øvrige værker. En positiv holdning over for Knud Magnussøns minde var en nødvendig bestanddel i Valdemar den Stores politik.

Uanset deres baggrund i konstellationerne i borgerkrigens tidligere år har de små krøniker samme disposition og bringer led for led samme beretning om dens afslutning: forliget mellem kongerne med rigets deling, Blodgildet med Valdemars flugt, og det afgørende slag; her er der lejlighedsvise verbaloverensstemmelser, og man aner et fælles forlæg. Alle krøniker samler sig til slut om at hylde Valdemar, som har gjort ende på borgerkrigen, besejret venderne, kristnet hedningerne og stiftet den dyrebare *Fred*.

I Vitskølbrevet havde Valdemar anklaget Sven og hans tilhængere for at ville berøve folket dets *Fred*. I Valdemars grav anbragte taknemmelige efterlevende en plade, hvis indskrifter priser de storværker, han havde stillet i Troens, Fædrelandets og *Fredens* tjeneste:

Indskrift I: patrie liberator, pacis conseruator.

Indskrift II: patrie oppresse egregius liberator, pacis reparator et conseruator.

Kraftig virksomhed for *Freden*, rigets indre fred og frihed for både borgerkrig og fjendtlige overfald, har hørt til Valdemars egen selvforståelse og politiske program. Vore historikere har skrevet efter kongens udtrykte ønsker. De har hørt til i samme miljø, blandt folk, der skrev kongens breve og blev betroet til at sætte gravminder over ham efter hans død.

Helmold

Helmold var præst blandt de tyske nybyggere i Vagrien. Første Bog af hans Slavekrønike er fuldendt i perioden 1163–67 og er dermed ældre end de ældste bevarede

danske krøniker⁸. I verdslige sager slutter Helmold op bag sin lensherre, Grev Adolf af Holsten, og er velunderrettet om baggrunden for hans politik, således også om den danske borgerkrig. Både Kong Knud og senere Kong Sven søgte og fik Grev Adolfs støtte i deres indbyrdes kampe – noget ingen danske kilder fortæller⁹.

Straks Valdemar blev enekonge, sluttede han venskab med Grev Adolf (som havde støttet Kong Svens sidste tilbagekomst); og det må være grunden til, at Helmolds beskrivelse af Blodgildet i Roskilde undtagelsesvis er i den smukkeste overensstemmelse med de danske traditioner. Helmolds kilde til det sidste opgør mellem Kong Sven og Valdemar stammer fra Danmark, fra Valdemars hof. Helmolds beretning bliver derved vort ældste vidnesbyrd om den danske traditionsdannelse omkring Knud Magnussøns død og Kong Svens fald.

Fra forliget på Lolland til Valdemar bliver enekonge, har Helmold fælles komposition med de danske krøniker, og mange detaljer knytter ham til snart een, snart en anden af de danske skribenter. Et enkelt sted har Helmold verbaloverensstemmelse med Roskildekrøniken (og Ralf Niger):

Ralf Niger:	graviter vulneratus vix evasit, et con <i>fugiens</i>	ad amicos Cnud. . .	
Roskilde-			
krøniken:	grauiter sauciatu	euasit, Qui <i>fugiens</i>	<i>in Iuciam. . .</i>
Helmold:	uno tantum vulnere saucius.	<i>Fugiens</i>	igitur <i>in Iuhtlande. . .</i>

Men hvad man især må fremhæve, er de træk, der rækker ud over vore småkrøniker, træk Helmold har fælles med Vitskølbrevet og Knytlingesaga. Knytlingesaga er ganske vist det eneste bevarede skrift, der klart følger Vitskølbrevet i, at kongerne var ubevæbnede, men Helmold fortæller dog, at de var uforstyrrede af enhver frygt og mistanke:

Vitskølbrevet:	inermem me et nil tale verentem
Knytlingesaga:	þeir váru vápnlausir inni, þvíat engi vissi ófriðar ván
Helmold:	reges convivas inpavidos et omni suspicione vacuos

Indholdet af forliget på Lolland gengiver Helmold i hovedtræk i overensstemmelse med Knytlingesaga. Begge steder fortælles det, at Knud fik kongedømmet over Sjælland (og dermed over Roskilde), og begge steder er både Knud og Valdemar værter ved Blodgildet. Tidsfæstelsen af selve overfaldet på kongerne er omtrent ens hos Helmold og i Knytlingesaga:

Knytlingesaga:	på gildets anden dag	—	da dagen gik på hæld
Helmold:	på gildets tredje dag	—	mens nattermørket faldt på

Helmolds beretning om Blodgildet har også væsentlige overensstemmelser med Sven Aggesøn, tilmed hvor denne har fællesskab med Vitskølbrevet. Dog er det således, at Helmold kommer til at bytte om på kongerne Knud og Valdemar, så at det

hos Helmold er Knud, fjenderne med dragne sværd gennemborer, mens Valdemar trues af hug imod hovedet. I Knytlingesaga flækkes Knuds hovede ved et hug, og i Vitskølbrevet trues Valdemar med at blive gennemboret af sværd.

Vitskølbrevet:	<i>eductis gladiis</i>	<i>confodere</i>	<i>conati sunt</i>
Sven Aggesøn:	<i>dum stricto mucrone</i>	<i>confodere</i>	<i>mollirentur</i>
Helmold:	<i>allati sunt gladii,</i>	<i>et insilientes</i>	<i>regibus incautis</i>
	<i>Kanutum repente</i>	<i>perfodiunt</i>	

Vi kan give følgende oversigt:

Sværdene bliver trukket	(som Vitskølbrevet og Sven A.)
Knud gennembøres	(Valdemar forsøges gennemboret i Vitskølbrevet og hos Sven A.)
Valdemar angribes med hug mod hovedet	(som Knud i Knytlingesaga)
Valdemar springer frem med stor kraft	(som Knytlingesaga)
slukker lysene	(de slukkes også hos Sven A.)
og undkommer med Guds hjælp	(som Vitskølbrevet og Sven A.)
skønt han er såret	(alle, undtagen Vitskølbrevet)
Valdemar flygter til Jylland og Sven følger efter	(som Roskildekroniken og Sven A.)
Slaget står ved Viborg	(som Knytlingesaga)
Sven dør	(alle, undtagen Ordinalet)

Da Helmold er ældre end vore bevarede danske krøniker, kunne man måske have tænkt sig, at hans værk var den fælles kilde for dem alle. Dette kan imidlertid ikke være tilfældet. Helmolds Slavekrønike har ikke ellers sat sig spor i Valdemarernes historieskrivning før Saxo, og hans udgave af borgerkrigen afviger stærkt fra danskernes¹⁰. Den litterære overensstemmelse mellem Helmold og de danske historikere indskrænker sig alene til perioden fra forliget på Lolland til Valdemars erhvervelse af enekongedømmet. Her viser Helmold tilmed slægtsskab med Vitskølbrevet.

Det, der beviser, at Helmold i sin beretning om den danske borgerkrigs afslutning bygger på en dansk kilde, er hans afsluttende karakteristik af Kong Valdemar:

et factus est moderator pacis et filius pacis
= »og han blev en Fredens Styrer og et Fredens Barn»

Dette udtog af den danske hofideologi er et fremmedlegeme i Helmolds stil. Så højstemt, messiansk, omtaler han ikke nogen af sine tyske fyrster. Og Valdemar viser han normalt en langt mere forbeholden agtelse. Helmold, der jo ikke tilhører det danske hof-miljø, må have haft et skriftligt forlæg, udarbejdet i Danmark, ved selve

det danske hof. Helmold har kendt og anvendt et værk, der var afgørende præget af de kancellister, som formulerede Kong Valdemars egne offentlige udtalelser om sine rivalers død.

En kongelig autoriseret beretning om kongernes forlig, Knuds død, Svens fald og Valdemars genoprettelse af *Freden* har været kilde både for Helmold og for fire danske småkroniker. De danske skribenter har i øvrigt haft adgang til en større fælles fond af viden om borgerkrigen og foretager heri deres personlige udvalg med særdeles bevidste fortællinger.

Knyttingsesaga har enkelte kontaktpunkter til denne tidlige litteratur. Dens lighed med Roskildekroniken ved borgerkrigens udbrud er betydningsfuld, men afgørende er dens selvstændige overensstemmelse med Vitskølbrevet, Kong Valdemars egen beretning.

Udforskningen af Knyttingsesaga

Knyttingsesaga er skrevet på islandsk i anden halvdel af det trettende århundrede. På grundlag af islandske og danske traditioner skildrer sagaen de danske konger fra Harald Blåtand til Knud den VI. Sidste tredjedel, fra Erik Emune til Hertug Bugislaus død (kap 104–130) har litterær forbindelse med 14–16 Bog af Saxos *Gesta Danorum*.

*Curt Weibull*¹¹ forklarede i 1915 denne forbindelse ved at antage, at både *Gesta Danorum* og Knyttingsesaga bygger på en i øvrigt tabt fælles kronike, skrevet i Danmark kort efter 1186; Knyttingsesaga må følge det forlæg ret nøje, som Saxo anvender frit.

*Gustav Albeck*¹² hævdede herimod, at Knyttingsesaga lige så vel kunne være en fri udskrift af Saxos 14–16 Bog, suppleret med en rigdom af bevarede og tabte kilder fra det trettende århundrede: annaler, navnestof, ja, selv folkeviser!

*Curt Weibull*¹³ har for nylig taget problemet op til drøftelse og genfremsat sin gamle tese: Saxo og Knyttingsesaga bygger på en fælles, dansk-sproget kilde, der blandt andet har forsynet Knyttinga med dens rigdom af navne, både stednavne, personnavne og tilnavne, samt andre meget præcise data, blandt andet af statistisk natur.

Albeck udgår fra en analyse af Knyttingsesagas norrøne traditioner og følger her kritikløst *Finnur Jónssons* opfattelse: at Knyttingsesaga bygger på *Heimskringla*¹⁴. I sin gennemgang af Knyttingsesaga og *Heimskringla*¹⁵ demonstrerer Albeck – uden selv at vide det – deres betydelige indbyrdes afvigelser: To tredjedele af *Heimskringlas* stof vedrørende Danmark har overhovedet ingen modsvarighed i Knyttinga. Snorres bredt fortællende stil genfindes ikke i Knyttinga, der formulerer sig meget knapt. Begivenheder, der omtales i begge værker, bliver i Knyttinga fortalt så sammentrængt, at beretningernes pointer og årsagskæder ikke sjældent bliver forskellige. Knyttingsesaga bringer mange præcise notitser, som fattes hos Snorre, og enkelte steder siger den det stik modsatte af *Heimskringla*.

Alene på grundlag af Albecks gennemgang må man kunne slutte, at det ikke er

lykkedes Albeck at godtgøre, at Knytlingesaga skulle hvile netop på Heimskringla og ikke på andre værker i den righoldige norrøne tradition. Albeck ser ikke dette problem, men benytter sine iagttagelser over (mis)forholdet mellem Knytlinga og Heimskringla til at fastlægge, hvad han forstår ved »Knytlingesagas Arbejdsmetode»: Knytlingesaga er skrevet af en forfatter, der ynder at kombinere flere kilder, at forkorte og omarbejde sine forlæg og at organisere et helt nyt, selvstændigt litterært værk. Albeck nævner ingen kriterier for, hvornår et værk kan antages at have været anvendt af Knytlingesaga og have været offer for dens forfatters »metode». Men der, hvor Albeck går ind for, at et værk har været kendt og anvendt af Knytlingesaga, er han i stand til at forklare – bortforklare – samtlige forskelle og afvigelser mellem Knytlinga og dens »kilde» som sagamandens bevidste arbejde med sit stof.

*Svend Ellehøj*¹⁶ har ved omfattende, omhyggelige analyser af hele den norrøne historiske litteratur kunnet påvise, at Knytlingesaga på få, men væsentlige steder må være ret trofast skrevet af efter Ari Frode Thorgilsons tabte værk, *Conunga Ævi*, der er blevet til før 1133.

Selv mener Ellehøj ikke, at hans resultat kan belyse forholdet mellem Knytlingesaga og Saxo. Dette er imidlertid ikke rigtigt: Forudsætningen for at antage, at Knytlingesaga overhovedet kan have benyttet Saxo, er sagamandens »Arbejdsmetode», således som denne fremgår af hans omgang med Snorre. Sagamandens Arbejdsmetode er Albecks stadigt genkommende hovedargument for, at Knytlingesaga trods alle afvigelser kan have benyttet *Gesta Danorum*. Albeck mener, at Knytlingesaga bygger på Saxo, *fordi* den har anvendt Heimskringla.

Den Knytlingesaga, som i følge Svend Ellehøj gengiver Ari Frode nøjagtigere end andre, bør allerede af den grund formodes at omgås skikkeligt med sine danske kilder. Vi har i det foregående kunnet påvise Knytlingesagas forbindelse med Valdemartidens ældste historieskrivning: dens enestående, selvstændige genklang af Vitskølbrevet og dens nære saglige paralleller til Helmold. Vi kender også dens verbaloverensstemmelse med Den oldnorske Saga. Vi kan allerede nu fastslå, at Knytlingesagas forfatter har anvendt samme metode over for såvel danske som islandske kilder.

Knytlingesagas karakter af kompilationsværk fremgår af dens talrige stilbrud og hele mangel på en gennemgående historisk holdning. Skønt Knytlingesaga er redigeret engang efter 1250, kan ingen anskuelser fra denne brydningstid iagttages. De tendenser, der kan konstateres i værkets enkelte dele, må da gå tilbage til dets skiftende ældre forlæg.

Curt Weibulls tese om, at Knytlingesaga og Saxo bygger på en fælles kilde, kan udbydes med mange iagttagelser. Knytlingesaga refererer ikke blot en pedantisk samling personalia og geografiske notitser, men gengiver et *tendensværk*, der viser ideologisk tilknytning til Valdemartidens ældre historieskrivning, og som også derved skiller sig ud fra Saxo.

Kong Valdemars Ungdom i Knyttingsesaga, hos Saxo og Helmold

Inden vi går over til at påvise Knyttingsesagas tendenspræg over for Gesta Danorum, vil det være nyttigt at behandle begge værkers modsætning til Helmold ud fra tre episoder, hvor Knyttingsesaga og Saxo fortæller samme historie og dermed har samme tendens: en speciel vurdering af Valdemar den Stores politiske betydning i årene, før han blev enekonge.

Helmolds beretning danner her en nyttig kontrast til Valdemartidens danske tradition, overleveret i Knyttingsesaga og hos Saxo. Det er lykkedes Helmold nede i Vagrien at få efterretninger ud af Danmark, før de var omformede til en senere tids politiske formål. De tre episoder, Erik Lams kongevalg, Kong Svens tilbagekomst og mæglingen på Lolland er begivenheder, hvortil Helmold har haft tidlige danske kilder.

Erik Lams Kongevalg. I følge Helmold¹⁷ valgte danskerne efter Erik Emunes død Erik Spag til konge og til formynder for de tre kongelige børn: Sven, Valdemar og Knud. Siden bestemte han så Sven til konge efter sig med stormændenes billigelse.

Mens de litterære paralleller mellem Saxo og Knyttingsesaga har været få i Erik Emunes historie, indtræder fællesskabet mellem de to værker straks ved Erik Lams valg til konge¹⁸. Begge steder fortælles der om de mange kongebørn: Sven, Knud og Valdemar. Ham ville de fleste have til konge, men da han endnu var et barn, valgte de Erik Lam til at være stedfortrædende regent på hans vegne, »han skulde varetage styret for ham indtil han selv vilde kunne forestå det». Af en konge, der var formynder for tre umyndige fyrstebørn, har Knyttingsesaga og Saxo gjort en formynderregering for barnekongen Valdemar!

Denne forestilling om, at Valdemar allerede som barn skulle være blevet betragtet som danernes rette konge, er en ren anakronisme; den kan først være opstået, mens Valdemar sad ene på Danmarks trone.

Kong Svens Tilbagekomst. Efter at have været fordrevet fra Danmark i tre år vendte Kong Sven sent i borgerkrigen tilbage til sit fædreland med støtte af venderne og de nordtyske fyrster. I følge Helmold¹⁹ stod Sven stærkt, fik ved sine gaver straks mange tilhængere på Fyn og øerne og satte sig i besiddelse af de faste steder. I kraft af sin økonomiske, politiske og militære styrke kunne Sven tvinge Knud og Valdemar til at indgå forlig med sig.

I følge Knyttingsesaga²⁰ kommer Sven som en ensom og desperat mand til Fyn, hvis indbyggere straks flygter fra ham over til Valdemar og Knud. Sven ser da ikke andet vilkår for sig end at søge forlig med de andre konger og lover specielt at underkaste sig Valdemars afgørelse. Knud og Valdemar tilstår ham asyl på Falster, og da han ikke har råd til at betale sine egne mænd, lover de ham at underholde dem så længe! Sven tager dog hemmeligt flere mænd i sin tjeneste i tiden op til det afgørende møde, men står stadig så svagt, at han indser, han må bøje sig. Alle er enige om, at Valdemar viser uforklarligt højmod over for denne landsforræder.

Skønt Saxo²¹ ikke går så vidt som til at hævde, at Fynboerne ikke ville hjælpe

Sven, gør han på andre måder endnu mere ud af Svens klynkende optræden og Valdemars medynk med ham.

Både i Knytlingesagas og Saxos beretning står Sven så svagt, at det ikke bliver rationelt forklaret, hvorfor Knud og Valdemar tager hensyn til denne ensomme landsforræder. Baggrunden for forliget bliver ubegribelig, når det ikke må nævnes, at Sven var en stærk leder med stærke tilhængere i Danmark.

Helmolds tendens for Kong Sven, Henrik Løves og Grev Adolfs allierede, strækker sig jo ikke videre end til at beskrive ham som et forstandigt magtmenneske og forhindrer ikke, at begivenhederne før forliget på Lolland bliver rationelt forklaret i hans Slavekrønike – og kun der.

Mæglingen på Lolland. Det er dog i beskrivelsen af selve forhandlingsmødet, at Knytlingesagas og Saxos tendens træder stærkest frem over for Helmold, der her tilmed gengiver Valdemartidens ældre officielle historieskrivning. Helmold²² fortæller, at Biskop Elias af Ribe tilbød at mægle, hvorefter riget blev delt. Sven Aggesøn²³ nævner en sådan voldgiftsmand, »arbiter«, uden at bringe hans navn, men ellers er biskop Elias's mægling gledet helt ud af den danske tradition.

Knytlingesaga og Saxo²⁴ siger, at Kong Sven ydmygt underkastede sig Valdemars mægling. Som voldgiftsdommer delte Valdemar da Danmark i tre dele og valgte selv først! Han valgte i al beskedenhed Jylland, der på den tid gjaldt for over halvdelen af riget. I følge Knytlingesaga slog Knud og Valdemar så deres riger sammen til eet, hvorved Knud blev medkonge i sit gamle rige Jylland, og Valdemar blev hans medkonge på Sjælland.

I følge Knytlingesaga skulle Valdemar, der om nogen var part i sagen, både have haft hvervet som mægler og have valgt først! Knytlingesagas beskrivelse strider både mod Helmold og mod de andre gamle småkrøniker, især Roskildekroniken, der betoner, at stormændene mæglede, at riget blev delt i tredjedele, og at enhver frit skulle besidde sin del. Valdemars historiske betydning, hans autoritet og magt er vokset på bekostning af de ældre kilders vidnesbyrd – og på bekostning af en saglig beskrivelse af proceduren ved en mægling og et skifte.

På disse tre punkter er Helmolds ældre beretning om begivenheder i Danmark neutral og sagligt begribelig. De senere danske fortællere er fælles om at give fremstillinger, der teknisk og rationelt er helt uantagelige, men som skal fremhæve Valdemar og tildele ham en ledende rolle i Danmarks politiske liv, før han blev enekonge, ja, fra hans tidligste barndom.

Knytlingesaga og Saxo gengiver det historiske stof med en karakteristisk tendensløs forvridning, som giver klar besked om deres fælles kildes tendens: Det har været en krønike, der gik stærkt ind for Valdemar den Store i hele sin beskrivelse af borgerkrigen, et historieværk, der gav et bevidst fortegnet billede af Kong Valdemars vej til magten.

Knytlingesaga og Saxo Tendens

Knytlingesaga betegner Absalon som Valdemars bedste og kæreste mand, og som en af Danmarks helt store sønner, Venderkrigenes egentlige helt²⁵. Forfatteren til Knytlingesagas forlæg må på samme måde som Sven Aggesøn og Saxo have været i Valdemarernes og ærkebiskop Absalons tjeneste. Forfatteren har haft andre literære midler end Saxo, men kun delvis andre mål.

Knytlingesagas store kendskab til ganske trivielle detaljer i borgerkrigens tidlige fase (som navne på et par gidsler i 1147), gør det nødvendigt, at dens beretning om borgerkrigen må være skriftfæstnet længe før venderkrigenes afslutning. Til dette velkomponerede hele er der så siden føjet en serie optegnelser om venderkrigene frem til 1186.

Efter at der nu er gjort rede for væsentlige ligheder i Saxos og Knytlingesagas tendens, skal der i det følgende kort noteres nogle holdningsforskelle, som siden vil blive forklaret:

Hos *Saxo* bliver Erik Emune og i begyndelsen også hans søn Sven skildret med sympati, og Valdemars tilknytning til sin faders hævnere omtales som det eneste naturlige. Saxo placerer Valdemars partiskifte, hans forlovelse med Knuds søster Sophie et år senere i borgerkrigen end Knytlingesaga²⁶ og føler et stort behov for at undskylde hans handling: Fra en lovende regent har Kong Sven udviklet sig til en Tyrann, der ganske meningsløst stræber Valdemar efter livet²⁷. Saxo omtaler også flere af Svens mænd med sympati. I det hele taget fastholder Saxo traditionen bagud til Knud Hertug og konstellationen efter hans død. Heri står Saxo alene.

Knytlingesaga skriver med sympati om Harald Kesje, Sorte-Plov og Erik Lam – og med uafkortet had om Erik Emune. I lighed med vore fire småkrøniker har Knytlingesaga i sin beskrivelse af borgerkrigen større sympati for Knud Magnussøn end for Kong Sven. Ikke blot i et par tilfældige detaljer, men i sit gennemgående åndspræg viser Knytlingesagas skildring af borgerkrigen tilknytning til den tidlige Valdemartids holdninger. Knytlingesagas beretning tjener Valdemars sag ved troligt at forbinde den med Knud Magnussøns. Den sene islandske saga har i sit politiske syn kontakt til kredse, der stod Saxo fjernt.

Knytlingesagas fortælling om borgerkrigen er tidligt indrettet på at skulle tjene som optakt til Blodgildet i Roskilde. Knud Magnussøns martyrdød og Valdemars hævn over sin svogers mordere er denne fremstillings centrale motiv. Allerede tidligt i borgerkrigen optræder tre mænd, Ribe-Ulf, Detlef Ejlerssøn og Ingvar Kveise som Kong Svens onde rådgivere; de har dræbt Plov den Sorte, og i årevis har de ivret for, at Sven skulle skaffe Kong Knud af vejen; med råd eller dåd er de skyldige i Knuds død²⁸, og læseren er vel forberedt på at se dem som mordere.

Knyttingsesaga og Saxo

Knud Magnussøns død

Mens Saxos fremstilling af borgerkrigens urolige tidsalder normalt er så langt den mest omfangsrige, er beretningen om Blodgildet i Roskilde omtrent lige fyldig i begge skrifter. Led for led kan de to udgaver sammenholdes, og klarere end noget andet sted kan det påvises, at Knyttingsesaga bringer traditionen om Knud Magnussøns død i en ældre form end Saxo, og at det er Saxo, der bevidst ændrer og fornyer et ham foreliggende stof. Uden at tilføje nye motiver, alene ved variationer over forgængere-temaer, lykkes det Saxo at skabe et helt nyt værk, et værk, der er så egenartet, at det umuligt kan have været kendt, endsige benyttet, af Knyttingsesagas redaktør.

Parafrase af Knyttingsesaga kap 114:

På gildets anden dag sidder de tre konger, »da dagen gik på hæld» (er á leið dagin)²⁹, inde i et »gæstehus» og drikker, mens Svens mænd foranstalter »lege» uden-dørs³⁰. Kun få mænd er hos kongerne. Detlef Ejlerssøn kommer ind, vinker til Kong Sven og taler lønligt med ham. Sven forlader de andre konger og skjuler sig, men Detlef, Tole Hemmingssøn, Ingvar Kveise og nogle andre vender tilbage. Valdemar sidder og spiller skaktavl med en – navngiven – mand, da Knud, profetisk, bøjer sig frem og kysser ham. I det samme trænger Svens mænd ind. Med blottede sværd angriber de først Valdemar, som forsvarer sig ved at vikle kappen om sin arm, »for de var våbenløse indendørs eftersom ingen ventede ufred». Valdemar springer frem med så stor kraft, at han vælter Detlef, de falder uden for døren, og Tole Hemmingssøn giver Valdemar et let og ufarligt sår i låret. Mens Valdemar undslipper, rejser Detlef sig og hugger til Kong Knud og kløver hans hovede ned til halsen. Også Hjælmsvidar hugger til Kong Knud. »Kong Knud faldt i en åben skorsten; de danske holder ham for helgen».

Knyttingsesagas beretning om Knud Magnussøns død er velfortalt: fyndigt, stramt og økonomisk gør den rede for det væsentlige: De ubevogtede konger, som sidder fredeligt og spiller; Svens lønlige samtale med Detlef; Svens personlige fravær; Knuds kys, som demonstrerer hans kærlighed til sin svoger Valdemar i den yderste stund, en hilsen til Knuds overlevende mænd; de få, navngivne mænds overfald med dragne sværd på de »våbenløse, som ikke befrygtede noget sådant» (en efterklang af Valdemars egen fremstilling, som vi kun kender fra Vitskølbrevet).

Skylden for Knuds død lægges på Sven og en ganske snæver kreds af hans ledende rådgivere, der alle dør på Grathe Hede kort tid efter³¹. Svens mænd tillægges generelt ingen del i mordet – og Valdemar kunne snart efter tilgive dem og siden regere ved hjælp af dem³². Ikke mindst til deres bedste forklares det, hvordan så mange af Kong Svens mænd kunne være til stede på kongsgården i Roskilde uden at ane, hvorledes Knud Magnussøn kom af dage!

Hvad der er den smukt fortalte histories styrke, er samtidig dens svaghed: *Knud Magnussøn dræbes i løndom*. Sven selv er ikke til stede, og hans ordre til mordet

bliver givet lønligt. De få vidner – for eksempel skakspilleren – er anonyme; som skyldige nævnes mænd, der var døde kort tid efter.

Selv i samtiden har beretningen om Svens mord på Knud Magnussøn ikke haft anden hjemmelsmand end den dodes arvtager, Valdemar. På hans påstand om, at Sven har givet lønråd til et lønmord, hviler hele vor tradition.

Sven selv vedkendte sig ikke noget mord³³.

Øg vi må konstatere, at påstand står mod påstand.

Knyttingsagas beretning giver hverken os eller de samtidige uomtvistelige beviser på Sven Eriksøns skyld. Øjenvidner var ganske vidst ikke nødvendige i datidens retsliv, men tvivl og tvivlere kunne nok være politisk farlige. Knyttingsagas beretning er for eksempel ikke egnet til at gendrive rygter om, at mens kongsgården i Roskilde vrimlede af Svens mænd, der løb ude og »legede», og mens Knud og Valdemar sad omtrent ene i et gæstehus og vedligeholdte deres andendagskæfert, opstod der her klammeri over et skakspil, hvorved Knud blev dræbt og Valdemar såret.

Knuds kærlighedskys til Valdemar havde heller ingen overlevende vidner.

At Saxo har anet disse svagheder i sit eget og Knyttingsagas forlæg, ses af hans udgave af beretningen om Knud Magnussøns død. Gennem små ændringer lykkes det her at indføre væsentlige forbedringer i proceduren mod Sven Eriksøn: Saxo fremkaffer en sky af vidner.

Parafrase af Saxo 14 Bog XVIII:3–7:

På gildets anden dag sidder kongerne efter aftensmaden i hallen og drikker med Svens mænd. Sven ønsker at spille det nymodens brætspil, han har lært i sin udlændighed. »Spillet blev der imidlertid ikke noget af, da der ikke var noget Tavlbord at opdrive». Siden bæres der kerter ind, mens tussmørket falder på. (Disse kerter optræder også andre steder i overleveringen, hos Helmold og Sven Aggesøn. I Saxos beretning foregår drabet senere end hos disse to og i Knyttingsaga. Saxo skærper tendensen på samme måde som Knud Magnussøns Krønike, der jo også skriver, at Knud blev dræbt »i natten»). Svens mænd ser Ditlev gøre forgæves tegn til Sven og snakker sammen om det. De ser Sven hviske fortroligt med Ditlev, ser Sven gå ud og Ditlev gå og komme, gå og komme. De ser Knud henvende sig venligt til Ditlev, de ser Knud kysse Valdemar. Mens Sven lader sig lyse ind i sit sovekammer, ser de hans betroede – unavngivne – mænd med dragne sværd gå løs på Knud og Valdemar.^{33a} Med kappen om armen springer Valdemar på Ditlev, så de begge falder om; Valdemar såres hårdt i låret (uden at det siges af hvem), men slipper ud i mørket. Dernæst kløver Ditlev hovedet på den våbenløse Knud, der synker sammen i Absalons arme. Alt er mørke og forvirring i hallen, hvor ingen kan skelne ven fra fjende. . . .

Se, det er jo en anden historie! Sven er stadig ikke til stede under mordet, men hans skyld er dog så godt som bevist: hans egne mænd har jo set ham udveksle hemmelige tegn med Ditlev, og navnlig har de set selve det voldsomme overfald på Valdemar og Knud.

Mens det er let at fastslå, hvad Saxo vinder ved at lade Knuds død være velbevid-

net, er andre af hans ændringer gådefulde: Hos Saxo spiller Valdemar ikke skak. Det er tværtimod Sven, der ønsker at spille, men så viser det sig, at der slet ikke findes noget skakspil på kongsgården. – Hvorfor skal enhver litterær forbindelse mellem Valdemar og skakspillet afbrydes?

Sammenlignet med Knytlingesagas stramme fortælling er Saxos beretning om gildet mærkværdig ustruktureret, litterært set dårligt fortalt. Højest bidrager de løst forbundne episoder til at karakterisere Sven som en rastløs, desperat mand. Når stilisten Saxo bringer litterært set overflødige detaljer ind i sit værk, må han være under tvang eller have en hensigt:

– Er det mon sådan, at Saxo har skullet tilbagevise og rent ud undergrave en alternativ beretning om Knud Magnussøns død, en beretning, der frikendte Kong Sven, en beretning om et skakspil?

– Eller har det været tilstrækkeligt for Saxo, at han ved læsning af sit forlæg har konstateret dets klodsethed, dets uegnethed for et internationalt dannet publikum, og een gang for alle har villet forhindre, at farlige tanker overhovedet kunne opstå? – Har Saxo alene skullet bekæmpe tænkte modstandere?

Hvorom alt er: En analyse af beretningerne om Blodgildet i Roskilde bringer os ind i Saxos værksted. Selv hvis vi ikke får tilstrækkeligt materiale til at fælde dom over Knud Magnussøns morder eller drabsmand, opnår vi at se, hvad Saxo har tænkt, og hvordan han har arbejdet.

Knytlingesaga og Saxo Konstantins død. Flugten

Også i behandlingen af begivenhederne efter Knud Magnussøns død viser Saxos ændringer, hvad der står på spil for ham, mens Knytlingesaga gengiver den historiske tradition på et mere primitivt stadium.

Parafrase af Knytlingesaga kap 115:

Absalon, der ikke før har været til stede, går ind i gæstehuset for at lede efter Valdemar. Her finder han Knud, der dør i hans skød. (At Absalon hjælper Knud i hans dødsstund er et væsentligt træk at fortælle om den mand, der kort efter bliver biskop af Roskilde, og som her knyttes nøje sammen med sin helgen, »Kong Knud af Roskilde»; men Knud må have ligget temmelig længe med flækket hovede for at vente på denne rørende apoteose.) Knuds og Valdemars mand, Konstantin, beder Absalon om hjælp. Absalon råder til, at de skal forlade rummet ad hver sin dør. Selv går han modigt ud, hvor de fleste af Svens mænd står. Een af dem, Absalons frænde, Aslak, genkender ham og truer sine fæller til at lade ham slippe bort. Derimod bliver Konstantin ved sin dør dræbt af Detlef.

Valdemar får allermest hjælp af Peter Tenje, som skaffer ham heste. Kongen møder Absalon i Ramsø hos hans svoger Peder, sammen rider de til Borup og Frøsmose, hvor Esbern Snare hjælper dem til et skib i Vikingevad, på hvilket de drager over

»sundet». I stormen samme nat forliser seks hundrede vendiske skibe ved Joleholme.

(Bemærk det store Navnestof – hvor mange har senere kunnet gøre rede for Hvidernes godser og opholdssteder i 1157?)

Parafrase af Saxo 14 Bog XVIII:7 – XIX:3:

Da Knud er død, beder hans ven Konstantin Absalon om, at de skal gå ud ad hver sin dør; Konstantins eget råd fører ham her i døden. Absalon genkendes ikke af nogen mand udenfor – og det bliver hans redning. Under sin flugt møder Absalon blandt andet »Petrus Thema», der truer ham på en hånlige måde. Ved domkirken angribes Absalon påny, men en – unavngiven – mand beskytter ham og truer de andre til at lade ham undslippe. (Flytning af Aslak-episoden.) I løbet af natten når Absalon først til Ramsø og siden til sin søster og hendes mand Peder, og til sin moder.

Valdemar hjælpes af to – unavngivne – følgesvende til en hest, og når efter Absalon til Ramsø og siden til Absalons moder, der forbinder hans sår. Kongens angst omtales ironisk. Næste dag kærer Sven på tinge over, at Knud og Valdemar har overfaldet ham. Under udfoldelse af megen snedighed skaffer Esbern Valdemar et skib, som i skrækeligt stormvejr fører ham bort. Samme nat strander en flåde på 1500 vendiske skibe ved Halland.

Saxos varianter viser hans særegne omsorg for Absalon, der hos ham hverken giver Konstantin noget dødbringende råd eller derefter hjælpes bort af nogen slægtning blandt Svens mænd. Konstantin har været en betydelig mand, en slægtning af Knud; det er vigtigt, at Saxo får fjernet ethvert spor af medskyld i hans død fra Absalon.

I Saxos videre beretning fremhæves Hviderne på bekostning af alle andre mænd, selv Kong Valdemar. Det går dog især ud over Peter Tenje. Han er ellers rundt om i Knytlingesaga en betydelig mand, der optræder på Grathe Hede, hvor han overværer Kong Svens død for Gvenmar Ketilssøns hånd. Begge nævnes de blandt lederne på Valdemars første vendertog³⁴. Peter Tenje genkendes ikke let i de navnløse følgesvende, der skaffer Valdemar en hest, eller i den Petrus Thema, der truer Absalon. Peter Tenjes personlige fjendskab med Absalon har ført til, at hans bedrifter i Valdemars tjeneste ikke kan blive omtalt af Saxo.

Af et ubevidnet lønmord, der fandt sted, mens dagen gik på hæld, gør Saxo et velbevidnet, natligt attentat. Af Valdemars skakspil gør han – ingenting. Han formindsker Knuds sår og forkorter hans døds kamp, så at det kan tage sig mere sandsynligt ud, at Knud kan få sit hovede flækket og dog udånde i Absalons arme. Han befrier Absalon for ethvert skær af tvetydighed i forbindelse med Konstantins død, og gør hans egen redning mindre fordægtig. Af Valdemars lille sår i låret gør han et stort, ligesom 600 vendiske skibe hos ham bliver til 1500.

Forskelle mellem Knytlingesaga og Saxo lader sig kun forklare og forstå som et bevidst tendensarbejde fra Saxos hånd, medens Gustav Albecks antagelse, at forandringerne skulle have gået den modsatte vej, ville give aldeles meningsløse resultater: – Hvorfor skulle en forfatter, der skriver hundrede år efter, og som ellers er positiv

over for Valdemar og Absalon, gøre historien om deres livs alvorligste krise til en lidt tvivlsom affære? Hvis Knytlingesagas beretning var skrevet af en mand, der først og fremmest havde benyttet Saxos værk som kilde, ville han gøre sig skyldig i en ubegrivelig perfidi ved sådanne bevidste ændringer. Redaktøren af Knytlingesaga kan ikke uden absurditet tillægges kendskab til og anvendelse af Saxos *Gesta Danorum*.

Samtidig viser sagaens meget store og præcise navnstof, at redaktøren har haft adgang til en kilde, der var komponeret længe før 1200; en sen udenlandsk forfatter ville ikke kunne identificere og anvende alle disse navne, hvis de ikke allerede i hans forlæg fandtes knyttet til de begivenheder, de var led af.

Endelig kan der i Knytlingesaga skelnes en gennemført tendens til fordel for Knud Magnusson, hvor Saxo foretrækker Sven Eriksøn og hans mænd. Knytlingesagas tendens bringer den nær til Valdemartidens mindre krøniker. Og dens bevidst fejlagtige beretning om borgerkrigens udbrud viser, at det længere værk, der var sagaredaktørens forlæg, også har tjent som kilde for de kortere krøniker. Tilsammen danner de en enhedslitteratur, der afspejler holdningen ved Valdemar den Stores og Sophies hof.

Svens mænd og Knuds sønner under Valdemarerne

Saxo hører til de personligt omformende historieskrivere. Men hans tendenser afspejler mere end hans private smag – også mere end hans tilknytning til Hvidernes familiekreds. Mellem Saxo og den ældre historiske litteratur ligger ikke blot hans artistiske overlegenhed, hans dannelse og hans meddigtende evne, men også et skred i tiden, en forskydning af Danmarks politiske atmosfære, en ændret balance i holdningen til Sven og Knud.

Mens det er afgørende for Knytlingesaga at bringe en bestemt gruppe af Svens onde rådgivere i gabestokken, har Saxo en helt anden holdning til Svens ledende mænd: Kun een morder nævner han ved navn, Ditlev, og han må bære alles skyld. Stormanden *Torbern*, som Knytlingesaga ikke tør omtale, prises af Saxo, fordi han sammen med en anden af Svens mænd, *Ulf*, forbliver trofast mod Kong Sven i hans landflygtighed³⁵.

Efter det afgørende slag og Svens død kræver Knuds mænd hævn over hans morder. I følge Saxo bliver Ulf dømt og henrettet, skønt Esbern Snare går i forbøn for ham³⁶. Knuds mænd anklager også Torbern for meddelagtighed i mordet på Knud. Det gør de med urette, siger Saxo, der dog har fortalt, at Torberns kone har ægget Sven til hans udåd³⁷. Torbern landsforvises. Men senere hjalp Absalon Torbern til at komme hjem, og han forblev en god ven af Hviderne og en betydelig mand i Valdemars tjeneste, castellanus på Søborg³⁸. Før den tid – og vel netop under Blodgildet – havde Torbern været »prefectus» i Roskilde^{38a}. Også af hensyn til Torberns rygte er det af betydning, at Saxo har skaffet så mange og gode vidner på Kong Knuds død.

Gennem sin forbindelse med Hviderne tilhører Saxo et miljø, hvis betydende

mænd alle havde en fortid blandt Svens tilhængere – og som alle slog sig op i Valdemars tjeneste. Heri adskiller Saxo sig ikke blot fra Ralf Nigers hjemmelsmand, der tjente Knud Magnussøns søn, men også fra Sven Aggesøn: for dennes slægtninge havde nok været Sven Eriksøns mænd, men de blev på Valdemars tid indviklede i så alvorlige oprør, at Sven Aggesøn for at overleve måtte tage afstand fra sin familie og gøre dybe knæfald for Absalon og Dronning Sophie.

Som enekonge plagedes Valdemar af oprørere fra flere sider. Af disse har Buris hørt til i Knuds lejr; men langt de farligste oprør, de, der havde flest tilhængere, blev foranstaltet blandt folk, der havde været Svens mænd: Først kom falstringernes og siden skåningernes oprør – og i de ledende kredse var der det store oprør af Magnus Eriksøn med hans tilhængere: ærkebiskop Eskilds dattersønner, Karl og Knud – hans unge nevøer, Eskild Assersøn og Kristiern Svenssøn – og ærkebispens selv (Sven Aggesøns onkel og fire af hans fætre). Karl og Knud var ikke blot Sven Aggesøns slægtninge, men også Kong Valdemars – intet under, at Sven Aggesøn kalder ham »mere grusom mod sine egne, end rimeligt er»!

En forfatter med baggrund blandt Knuds mænd var under disse omstændigheder bedst udrustet til at tjene Valdemars og Absalons sag i historieskrivningen. En sådan mand var forfatteren af det historieværk, vi kender i Knytlingesagas gengivelse.

Som Den oldnorske Saga nævner Knyttlinga i et indskud, at Knud kaldes for helgen, hvad kun Sven Aggesøn giver samtidigt vidnesbyrd om. Kimen til denne udnyttelse af Knuds død anes i Knytlingesagas fremstilling, hvor den lader Knud give Valdemar kærlighedskys og efter en utroværdig lang døds kamp udånde i Absalons arme, myrdet trods givne eder.

I det officielle Danmark blev denne Kong Knuds hellighed glemt: Da man omkring 1250 forsøgte at få Knuds søn Niels kanoniseret, nævnedes man hverken i Niels's helgenlevned eller i brevene fra pavestolen³⁹, at den fromme Niels's fader selv skulle have været en hellig mand, skønt vordende helgeners forældre normalt var særdeles gudvelbehagelige mennesker.

Nu kan dyrkelsen af Knud Magnussøn fra starten have været halvhjertet: Det var således næppe heldigt, at han i Roskilde lå død så at sige i fjendeland, når hans tilhængere alle var jyder. Loyaliteten mod Knud Magnussøns minde var dog væsentlig nok i Valdemar den Stores og Dronning Sophies dage og også i Knud den VI's tidlige regeringsår.

I 1191 rettedes det alvorligste anslag mod kongeslægtens dyrkelse af Knud Magnussøns minde: det år rejste Knuds søn, *biskop Valdemar af Slesvig* oprør. Under de følgende mange års opslidende kampe og besværligheder må dyrkelsen af Knud Magnussøn som helgen være blevet endeligt indstillet.

Jyderne fik i stedet hans loyale søn, den tidligt døde Niels af Århus, der blev en folkekær helgen med et indbringende alter. Dette alter var en realitet senest omkring 1200⁴⁰. At Niels var sin faders søn og dog loyal mod Valdemarerne var vel den eneste grund til at gøre en helgen af ham^{40a}.

Sjællænderne fik i Saxo en historieskriver, der kunne legitimere alle deres traditioner fra borgerkrigens tid, uden at de skulle behøve at blues over at have tjent Kong Sven med troskab: Nu var det jo ikke længere blandt Kong Svens tidligere mænd, at de aktuelle og farlige oprørere skulle findes.

Allerede Saxos omtale af, at Valdemar »omgikkedes Sven på en fortroligere måde» og holdt flere møder med ham i perioden mellem Svens tilbagekomst og Blodgildet⁴¹, ville nok have virket som en mistænkeliggørelse af Valdemar i den tid, hvor det endnu var bydende nødvendigt for ham at vinde og fastholde tilliden blandt Knuds mænd.

Men også nogle af *Saxos omvurderinger af den ældre historie* lader sig forstå i lyset af Valdemartidens oprør:

Erik Emune bliver hos Saxo en helt igennem positiv konge, både som venderkriger og som retsstifter, en genindfører af lov og orden⁴². Ansvaret for hans eneste tadelværdige handling, henrettelsen af Bjørn Jernside og hans broder, kastes over på Christiern Svenssøn, en mand Saxo aldrig omtaler for det gode⁴³. Erik Emunes grusomhed omtales ellers kort i Ordinalet (!) og med stigende styrke hos Sven Aggesøn og i Knytlingesaga⁴⁴; i de to sidste værker smitter den af på omtalen af hans søn, Kong Sven⁴⁵.

Erik Lam omtales af Roskildekronikens Fortsættelse, Sven Aggesøn og Knytlingesaga kort, men positivt⁴⁶. Saxo tillægger Erik Lam en hel række indbyrdes modstridende karaktertræk, alle negative⁴⁷: et spark til denne Eriks søn, oprøreren Magnus Eriksøn og alle hans tilhængere.

Dronning Sophie, der dog stadig er den regerende konges moder, omtaler Saxo⁴⁸ nødigt, køligt og kritisk.

Konklusion

Valdemartidens danske historieskrivere skulle alle tjene kongehusets sag. Skiftende tiders aktuelle hensyn satte dog præg på deres værker:

Udgangspunktet var Valdemars alliance med Sophie – og alt, hvad hun stod for. Den tidlige Valdemartids loyale historieskriver måtte tage hensyn til begge poler i dansk politik: Valdemar og hans helgenfader, Sophie og hendes helgenbroder.

Medens et positivt forhold til Knud Magnussøns tradition gav en tilforladelig baggrund for troskab mod Valdemar (således for Ralf Nigers og Knytlingesagas danske hjemmelmænd), var skribenter med tilknytning til Sven Eriksøns kreds vanskeligere stillet. Deres deltagelse i hævnen over Knud Lavard og selve etableringen af hans helgendyrkelse kunne nok vurderes positivt, men den senere tids historie, både borgerkrigens slutfase og Valdemartidens oprør måtte tvinge dem til forsigtighed. Specielt kom Sven Aggesøn under tvang: fra den dybeste fornedrelse måtte han lovprise de mennesker, i kamp mod hvem hans slægt forblødte.

Først Bispe Valdemars revolte gjorde det unødvendigt for historikeren at bevise sin troskab mot Valdemarernes kongedømme ved også at gøre knæfald for Dronning

Sophie og hendes slægt. Specielt havde Hviderne nu i så mange år været indbegrebet af loyalitet mod Valdemarerne, at deres historieskriver, Saxo, ganske ubesværet kunne bringe deres traditioner fra Sven Eriksøns kreds.

Tendensforskydningen mellem de ældre historieværker (som Saxo alle har kendt og benyttet) og *Gesta Danorum* beror ikke blot på en forskel i miljø, men også på en ændring i tiden:

Det Danmark, der protegerede Knud Magnussons sønner og fandt det nødvendigt at gøre den yngste af dem til både fyrstelensmand og biskop, havde andre mål og andre normer, også for historieskrivningen, end det Danmark, hvor Biskop Valdemar Knudssøn optrådte som tronkræver.

The Knytlinga Saga and Danish Historiography of the 12th Century

The Danish civil war of 1146–57 figures in an unusually large number of contemporary accounts. The four short Latin chronicles, *S. Canutus Dux*, *Chronicon Roskildense*, *Svenonis Aggonis filii Brevis historia regum Dacie* and *Radulfi Nigri Chronica* give evidence of mutual literary interdependence; they reveal a common chronological disposition, occasional corresponding verbal formulations, and a common *Tendenz*, in that all four praise King Valdemar as avenger and brother-in-law of Knud Magnusson. There are even hints of Valdemar's own statement in his letter of endowment to the monastery at Vitskøl. Moreover, the German Helmold, who is normally independent of Danish concerns, bases his account of the conclusion of the civil war on an official Danish report related to those which were issued by the Danish court writers.

The Islandic Knytlinga Saga is related to this early literature by virtue of its express *Tendenz* on behalf of Knud Magnusson and via the correspondances in ch. 107 with *Chronicon Roskildense*, and those of ch. 114 with Helmold and the Vitskøl letter. Saxo employs the same Danish sources as the Knytlinga Saga, but his emphasis favours Knud Magnusson's opponent, Sven Eriksson, and above all, the latter's supporters. Like the short Latin chronicles, the Danish source of the Knytlinga Saga must have been written prior to the rebellion of Bishop Valdemar, Knud Magnusson's son, in 1191, while Saxo's work clearly stems from a subsequent period.

The Knytlinga Saga describes the death of Knud Magnusson as a covert murder, concerning which the few who were present, with the exceptions of King Valdemar and the future Bishop Absalon, were dead only a few months later. Against this account, Saxo depicts Sven Eriksson's attack on Knud Magnusson as having taken place publicly during an evening of festivity in the great hall, so that all the king's men were present and could accordingly testify to Valdemar's innocence in the death of his brother-in-law. Saxo also exonerates Absalon of duplicity in connexion with the death of the high-born Constantine; adroitly, the writer strives to conceal the awkwardness arising from his *Vorlage*.

The rejection by Curt Weibull (Scandia 1976) of the thesis of Gustav Albeck (1946), that the Knytlinga Saga is dependent on Saxo, is thus supported by a number of new observations. These observations confirm once again that Saxo consciously reworked the source material which the Knytlinga Saga reproduces with such thoughtless fidelity.

NOTER

1. Vitskølbrevet: *Diplomatarium Danicum* 1:2:120
 Ordinalet: *Vitae Sanctorum Danorum*. Gertz. Kbh 1908–12.
 Roskildekroniken, Sven Aggesøn, Gravpladen: *Scriptores Minores Historiae Danicae medii ævi*. Gertz. Kbh 1917/1970.
 Knud Magnussøns Krønike: *E Radulfi Nigri Chronica Universali*.
 F Liebermann & R Pauli. *MGH SS XXVII*. Hannover 1885.
 Overs: J Olrik (Dansk) *Historisk Tidsskrift* 7 Rk II Kbh 1898–99.
 Helmold: *Ed II* (Lappenberg) B Schmeidler. *Scriptores Rerum Germanicarum in usum Scholarum*. Hannover & Leipzig 1909.
 Knyttingsesaga: *Sǫgur Danakonunga*. C af Petersens & E Olson STUGNL Kbh 1919–25.
 Overs: J P Ægidius. Kbh 1977.
 Saxo: J Olrik & H Ræder. Kbh 1931.
 Overs: Fr Winkel Horn. Kbh 1898/1975.
- 1a. J Olrik: Den ældste Danmarkskrønike. Kbh 1898. p 3–4.
 Gertz: SM I p 3–4.
2. Helmold 1:67 (p 124).
- 2a. Knyttingsesaga 111.
 J Olrik mener, at notitsen om Valdemar den Stores kroning 1157 er blevet til ved en fejltagelse efter 1200 (J Olrik 1898 p 42). Man har dog næppe efter ærkebiskop Eskilds fald i 1177 kunnet skrive en beretning, der fremhævede hans person, blot ved en simpel fejltagelse. Da hverken Knyttingsesagas beretning om den dobbelte kongevielse o. 1155 eller Roskildekronikens kroningsberetning optræder hos Saxo, plejer de ikke at vinde tiltro. Det er derfor af betydning, at de to angivelige kroninger hver for sig er tidsfæstnet til en lejlighed, hvor en højtidelig sammenkomst mellem konge(r), ærkebiskop og øvrige bisper er dokumentarisk bevidnet (*DD* 1:3:54 og *DD* 1:2:120).
3. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*. Kbh 1920. p 79–83.
 Gertz: *SM I* p 166: *Series ac brevior historia regum Danie*.
 p 173: *Reges Danorum*.
 Ved sin udgivelse af Roskildekroniken mente Gertz endnu (*SM I* p 3–4), at afslutningskapitlet blandt andet byggede på en af kongekronikerne. Da han senere udgav disse, indså han (*SM I* p 150–51), at de omvendt bygger på Roskildekroniken.
4. Gustav Storm: En oldnorsk saga om Danekongerne. *Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania Aar 1878*. Kria 1879.
 Der er vidtgående overensstemmelse mellem Knyttingsesaga og Oldnorske Saga. Ellen Jørgensens mening (*Ann. Dan.* p 37): at Oldnorske Saga synes at bygge på Knýtlinga, kan afvises ud fra Storms iagttagelse (Storm p 14): at Oldnorske Sagas mange navneformer står de danske (og latinske) så nær, at den ikke kan bygge på norrøne »litteratører«, men må have anvendt et dansk forlæg direkte. Hertil kan lægges, at Oldnorske Sagas kongevitæer og dens beskrivelse af borgerkrigen ikke er udtog af Knyttingsesaga. *Til borgerkrigen har Knyttingsesaga tværtimod haft to kilder for sin kronologi*: een, hvorefter Knud og Sven dør samme høst (kap 117), og en anden, fælles med Oldnorske Saga, hvorefter Sven regerer een vinter længere end Knud (kap 119).

5. Saxo 14:XIX 12. W.H. p 146.
Sven Aggesøns ambivalens viser sig allerede i, at han – få år efter de skånske oprør – priser skåningerne for deres bestandige retskaffenhed »probitas» (XIV), men træder stærkest frem, da han midt i sin overdrevne lovprisning af Valdemar den Store kalder ham mere grusom mod sine egne end rimeligt er, »in suos tantum plus iusto crudelior» (XVIII).
- 5a. Arnold af Lybek III:22 (Lappenberg *MGH SS XXI* Hann. 1869) p 162.
Rydårbogen 1156 (Ann. Dan. p 81).
6. Anne Katrine Gade Kristensen (Dansk) *Historisk Tidsskrift* 12 Rk III Kbh 1969.
Knud Magnussøns Krønike udmærker sig ved en meget positiv omtale af Kong Niels og Magnus. Den er flere steder anvendt som kilde for Knud den Helliges historie, således i Knytlingesagas »Knudssaga» (Knytlingesaga kap 64–65), hvor den er kombineret med Lundensiske skrifter. Dette viser, at *et håndskrift af krøniken har eksisteret i Lund*. Knud Magnussøns Krønike er med sikkerhed *anvendt af Saxo* (Saxo 12:I:1 W.H. p 37). Saxos omtale af Valdemars *medynk* med Sven (Saxo 14:XVII:11 W.H. p 137) og hans flytning af Knuds død fra aften til nattetid (Saxo 14:XVIII:4–7 W.H. p 139–40) tyder på, at Saxo har anvendt Knud Magnussøns Krønike under udarbejdelsen af sin beretning om Borgerkrigens slutfase.
7. Arnold af Lybek III:22 (p 162).
8. Herluf Nielsen i *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder: »Helmold»*
Anne K G Kristensen p 446.
Oplysning om Helmolds kilder til danske forhold må udledes af hans værk, især Helmold: I Bog kap 49–52, 55, 65, 67, 68, 70, 73, 83 og 84 (p 96–102, 109, 122–29, 136, 139, 160 og 165–68).
9. Helmold I:67, I:70, I:84 (p 125, p 131, p 136, p 166).
10. Dog mener Anne K G Kristensen (p 445–46), at Knud Magnussøns Krønike selvstændigt skulle bygge på Helmold, idet hun afviser tanken om en fælles kilde. Heri kan jeg ikke følge hende.
11. Curt Weibull: Saxo. *Historisk tidskrift för Skåneland* VI. Lund 1915, p 179–236, især p 231.
12. Gustav Albeck: Knytlinga. *Sagaerne om Danmarks Konger*. Kbh 1946. p 253–336, især p 304, p 330, p 336.
13. Curt Weibull: Knytlingasagan och Saxo. *Scandia* 42. Lund 1976, især p 20–22.
14. Finnur Jónsson: Knytlingasaga, dens Kilder og historiske Værd. *Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskabs Skrifter*. Hist. Phil, Afd, VI Rk. 1. Kbh 1900.
Jónsson beskæftiger sig udelukkende med spørgsmålet om, hvilket enkelt af de bevarede historieværker, der har et tilstrækkeligt omfang i tid til at dække hele den periode, Knytlingesaga spænder over, og når således frem til Heimskringla.
15. Albeck p 166–193, især p 192–3.
16. Svend Ellehøj: Omkring Knytlingas kilder. *Middelalderstudier tilegnede Aksel E Christensen*. Kbh 1966. p 44–45, p 56.
17. Helmold I:67 (p 124).
18. Knytlingesaga 104.
Saxo 14:II:1-2. W.H. p 95.
19. Helmold I:84 (p 167).
20. Knytlingesaga 111.

21. Saxo 14:XVII:8–13 W.H. p 135–37.
22. Helmold I:84 (p 167).
23. Sven Aggesøn XVI.
24. Knytlingesaga 112.
Saxo 14:XVII:14–15 W.H. p 137–38.
25. Knytlingesaga 115, 119 og 130.
26. Knytlingesaga 109:
Efter forliget i Merseburg, før Svens vinterkrig i Småland: = *Sommeren 1152*.
Saxo 14:XIV:1–2. W.H. p. 124:
Efter beretninger om Svens tiltagende hovmod, om hans vinterkrig og om et bondeoprør i Skåne: = *Foråret 1153*.
NB. Hos Saxo finder selve brylluppet mellem Valdemar og Sophie først sted *efter* Knuds død: (Saxo 14:XIX:5 W.H. p 144).
I Knytlingesaga 109 siges det udtrykkeligt, at Sophie bliver »givet» til Valdemar, og sagaen lægger derefter vægt på at fremstille Knud og Valdemar som *Svogle*.
27. Saxo 14:IX:1–4 W.H. p 118.
Saxo 14:XVI:1–3 W.H. p 128–30.
Saxo 14:XVI:4 W.H. p 130.
28. Knytlingesaga 108, 110, 113 og 114.
29. Knytlingesaga har det tidligste drabstidspunkt blandt samtlige kilder, idet den klart fortæller, at der endnu var noget dagslys tilbage uden døre. Jævnfør dog Helmold I:84 (p 168).
30. Rydårbogen 1156 (*Ann. Dan.* p 81) kender disse »lege», som den kalder »corea» = Runddans. Skønt Rydårbogen er fra anden halvdel af det trettende århundrede, må den bygge på gamle, næsten samtidige kilder. Derfor må dens særegne beretning om landets deling, hvorved Sven fik Sjælland, tages alvorligt i betragtning.
31. Knytlingesaga 118: Ribe-Ulf og Ingvar Kveise falder i slaget ved Grathe, Detlef Ejlersøn martres til døde. Faktisk mangler der dog oplysninger om den ubetydelige Hjælmsvidar og om stormanden Tole Hemmingsøn (vel en søn af Hemming, søn af Tolf Godskalksøn (*DD* I:2:64)).
32. Saxo 14:XIX:18 W.H. p 149.
»De øvrige af Svends Tilhængere tilgav han, da man bad ham derom, thi han vilde hellere have Nytte af dem som tapre Krigsfolk end straffe dem, og han var saa meget tilbøjeligere til at vise dem Godhed, som han vidste, at de ikke var Medvjder i det Morderiske Anslag.»
33. Saxo 14:XVIII:11 W.H. p 141–42.
- 33a. Saxo omtaler, at der rettes hug mod Valdemars *hoved*. Denne detalje kender vi kun fra Helmold. – Hvorfra har Saxo hentet den?
34. Knytlingesaga 118, 119.
Mellem Knytlingesagas kapitler 118 og 119 går der et tydeligt skel. Med slaget på Grathe Hede, kap 118, afsluttes den ret fast komponerede beretning om borgerkrigen. Med kap 119 begynder den enstonige række af venderkampe, som først afsluttes med Burizlaus død 1186. Det er et vigtigt indicium for kontinuiteten mellem de to dele af Knytlingesagas kilde, at de samme stormænd, *Peter Tenje* og *Gvenmar Ketilsøn* optræder både i borgerkrigens slutfase og på Valdemars første vendetog.
35. Saxo 14:XVI:11 W.H. p 132.

36. Saxo 14:XIX:16 W.H. p 148.
37. Saxo 14:XIX:18 W.H. p 149.
Saxo 14:XVIII:2 W.H. p 138.
38. Saxo 14:XLIII:7 W.H. p 250.
Saxo 14:LVI:3 W.H. p 282.
DD I:2:129.
- 38a. DD I:2:128.
Curt Weibull har i (Dansk) *Historisk Tidsskrift* 1978 overvejet muligheden af, af Torberns eventuelle søn Saxo kunne være identisk med historieskriveren. Medens blodets bånd er vanskeligt at bevise videnskabeligt, er det åndelige slægtsskab evident: Saxos behandling af Torberns tilknytning til Blodgildet er et mesterværk af *misdirection*. Her yder Saxo Torbern mere end en vennetjeneste.
39. Gertz VSD p 391–408.
Hans Olrik: *Danske Helgeners Levned*. Kbh 1894/1968. II p 296–314.
DD II:1:146 (25–7–1254)
DD II:1:169 (13–12–1255)
40. DD I:5:65
DD I:5:108 (31–1–1217)
- 40a. En anekdote hos Peder Olsen (*SM* I p 459) viser, at *noogle* danske senere forestillede sig, at den almindelige faste på Vigilia Sancti Laurentii (9 august) var indført i følge et løfte til Hellig Niels af Århus. De har da uden selv at vide det hædret Niels på hans faders dødsdag.
41. Saxo 14:XVII:14 W.H. p 137
Saxo 14:XVII:10–12 W.H. p 135–36.
42. Saxo 14:I:9 W.H. p 92.
43. Saxo 14:I:2 W.H. p 90.
44. Ordinalet B 5
Sven Aggesøn XV
Knytlingesaga 101, 102 slutn.
45. Sven Aggesøn XVI
Knytlingesaga 108.
46. Roskildekrøniken XX
Sven Aggesøn XVI
Knytlingesaga 104, 106.
47. Saxo 14:II:3 W.H. p 95
Saxo 14:II:7 W.H. p 97
Saxo 14:II:14 W.H. p 99.
48. Saxo 15:V:2 W.H. p 303.